

POLVNEMISLUGU

Nr.28

aprill
2002.a.

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kannusta. (Väike-Maarja)

Uus aasta kogub mühinal jõudu. EGeS-i aastakoosolekul 9. märtsil k.a., mis toimus Ajalooinstituudi saalis, oli külalisesinejaks prof. Aadu Must, kes rääkis arhiividest naaberriikides. Eriti haaravad olid aga tema muljed Venemaa arhiivindusest. Samal koosolekul valiti A. Must seltsi auliikmeks ning talle anti üle vastav tunnistus. Esimest korda seltsi ajaloo valiti ka aasta genealoog, kelleks sai üldkoosoleku otsusel Voldemar Vitkin. Vastaval tunnistusel tänatakse teda raamatu "Suguvõsaurimine" koostamise ja väljaandmise eest. Käesolevas lehes on selle raamatu kohta ka arvamust avaldatud.

Omalaadsest ja järgimist väärivast sugupuude näitusest Türi muuseumis on tänases lehes P. Mäeranna artiklis juttu. Mina koos Eva Niglase ja Harri Talvojaga käisime Türi 6. aprillil, s.o. näituse sulgemise päeval. Külakostiks oli meil kaasas mitmed eksemplarid seltsi teabelehte „Tasub Teada“, Suguvõsaurija CD-d ja Järvamaa kihelkondades perekonnanimede panemise registrid. Viimast tutvustas E. Niglas. H. Talvoja tegi ettekande suguvõsaurimisest oma kogemuste põhjal ning palju sellest on toimunud Järvamaa kihelkondades.

Põhiliselt kogenud suguvõsaurijate algatusel otsustati moodustada EGeS-i Järvamaa osakond asukohaga Türi. Juhtkond valitakse hiljem kui orgkomitee Ülle Välimäe juhtimisel on kõik osaleda soovijad arvele võtnud. Arutelus selgus, et hr. Toivo Kaselaid juhendab juba praegu ligi kümnet genealoogharrastajat.

Kohalikest suguvõsadeist oli näitusel esindatud Eegi, Poopuu, Raamatu, Marrandi, Seitami, Otsaveli, Põldmaa, Kübarsepa, Aasa, Annilo (Muni) jt. sugupuud, -tabelid ja kogutud materjalide köited. Arussonide sugupuu pildi all on kiri: „Sügaval mullas ajavad südamed juuri lilleks, leheks ja puuks.“ Järva Teatajas 20.03.02. ilmunud pikemas kirjutises ütleb Signe Kalberg, et sugupuu nõuab kannatlikku meelt ja näitus selgitab, kes on kõuk ja kui palju neid võib igas sugupuus pesitseda.

Eesti Genealoogia seltsi nimel tänan siin veelkord tublisid Türi inimesi ja arvan, et Eestis leidub veel palju meie huviala harrastajaid, kes on võimelised Türi rahva eeskujul järgima. Ehk saab lõpuks teoks ka Virumaal osakonna avamine, millest on seltsi juhatuses korduvalt juttu olnud.

Tänases numbris on muu kõrval alustatud jutte kodumaalt väljarännanud eestlastest. Ka sellel teemal kavatsame jätkata.

Tallinna osakonna aprillikuu kogunemisele on külla kutsutud ühenduse „Eestluse elujõud“ esindajad. 18. mail aga toimub ekskursioon Raplamaale tutvumaks mõisate, kirikute, kalmistute ja Mahtra muuseumiga. Marsruut on: Kohila, - Tohisoo, - Seli, - Pirgu, - Järlepa, - Mahtra, - Juuru, - Höreda, - Rapla, - Raikküla, - Alu, - Ääsmäe. Ekskursiooni korraldab Kaisa Vahur ja juhib Jüri Kuuskemaa.

Teie Ants Roomets

EGES'I ANDMEBAASIDEST

Harry Tuulik

EGeS andmebaasid said alguse Tallinna osakonna äsjamoodustatud uue juhatuse ühest esimesest otsusest 1999 aasta sügisel, kus tõdeti, et oma liikmeskonna isiku- ja kontaktandmete täpsustamiseks ning tööd-tegemistest ülevaate saamiseks on vaja läbi viia ankeetküsitlus. Selle kõrvale tekkis kohe ka idee kasutada ankeetküsitluse andmeid uuritavate nimede andmebaasi loomisel. Et ankeetküsitlusele reageeris aktiivselt rõhuv enamus Tallinna osakonna liikmeskonnast ning et sellega ühinesid õige pea ka Viljandi ning Pärnu osakonnad, otsustas uus 2000 aasta märtsis valitud seltsi juhatuse muuta kasutatud ankeet ühtlasi uueks seltsi liikmeskonna arvestuse esmasdokumendiks. Olukord ankeetide esitamise osas osakonniti seisuga 01.01.2002 on järgmine:

Osakond	liikmete arv	ankeete ei ole esit.	% liikmete arvust
Tallinn	203	28	16
Viljandi	99	33	33
Pärnu	28	2	7
Tartu	35	23	40
Saare	25	0	0
Kokku EGeS	390	86	22

Ankeetküsitluse andmeid asusin läbi töötama 2000 a kevadel. Liikmete osas, kellelt ei olnud laekunud uusi ankeete tuli paratamatult kasutada eelmiselt juhatusest saadud perfokaartide andmeid (ja seda seni kuni ei ole laekunud uusi ankeete). Ankeetidest saadud andmed jagunesid kaheks. Isiku- ja kontaktandmete põhjal

koostasin uued täpsustatud seltsi liikmete nimekirjad osakonniti. Nimekirjad, mis asuvad minu kodus arvutis tuleb lugeda seltsi liikmeskonna arvestuse esmasdokumendiks, mida pidevalt vastavalt laekuvatele andmetele täiendan või muudan. Kõik osakonnad on saanud minult ka endale osakonna nimekirja ning osakonna soovil olen seda andnud ka korduvalt.

Ankeetküsitluse teisest poolest - uuritavatest nimedest koostasin kihelkonniti uuritavate perekonnanimede nimestikud viitega iga nime uurijale, mis ühiste jõududega jõudis ka 2000 aasta suveperioodil arvut(ē)isse. Praeguseks on uuritavate nimede andmebaasi põhieksemplar (kõigi vahepealsete täiendustega) samuti minu kodus arvutis. Probleemid selle andmebaasi avalikuks ülesseadmiseks hakkasid teatavasti tekkima kohe päris selle loomise alguses. Seltsi juhatuse möödunudaastasel koosolekul jõuti ühisele otsusele, et võõrastele väljaspool seltsi liikmeskonda avaneks arvutis ainult uuritav perkonnanimi ja selle päritolu kihelkond. See, millised kontaktandmed avaneksid teistele seltsi liikmetele, otsustati ühiselt seltsi 2001 aastakoosolekul Viljandis. Samas said kõik osakonnad seal oma liikmete nimekirjad, et nendes iga liige ise märgiks millised tema kontaktandmed saaksid teistele seltsi liikmeile vajadusel teatavaks. Seni on nendest nimekirjadest täidetuna minu kätte tagasi jõudnud vaid saarlaste oma. Samas said kõik osakonnad (Tallinna osakonna liikmed olid seda näinud juba varem) ka väljatrüki uuritavate nimede andmebaasist minupoolse palvega tutvustada seda oma liikmeskonnale ning esitada mulle andmed vajalike paranduste-täienduste tegemiseks. Seni on mul olnud sellekohane tagaside vaid Pärnu osakonnalt ning paljudelt Tallinna osakonna liikmeilt (saarlastelt täiesti uue osakonnana pole seda vaja). Nüüdseks on olemas andmebaas Tallinnas Akadeemilise Raamatukogu Baltika osakonnas avariilul kahesuguses väljatrükis - üldine uuritavate nimede järjekorras ja kihelkondade kaupa uuritavate nimede järgi. Kõigi arvutiomanike ootus, et uuritavate nimede andmebaas ilmuks ka internetti seltsi koduleheküljele ei ole saanud täituda, kuna seni ei ole leidunud kes selle oleks sinna pannud.

EESTI GENEALOOGIAKIRJANDUSEST SEONDUVANA V. VITKINI VASTSE RAAMATUGA

Andres Ehapalu

Jah, alles see oli! Paar aastat tagasi, Eesti Genealoogia Seltsi 10.a. juubelikonverentsil, polnud A. Salumi põhiettekandes "Genealoogia eesti trükisõnas" võimalik nimetada ühtegi tüsedamat omakeelset üldisemat ainekäsitlust. Nüüdseks on vaid ligikaudu ühe aasta jooksul välja kujunenud juba väike genealoogia-alane raamatukogu. Ja see on väga suur ja lootustandev areng, õieti on see jõuline läbimurre akadeemilisema (s.t. laiemaid teaduslikke nõudeid rahuldava) suguvõsa-uurimise poole. Arvestades meie eellasharrastuse pikka- pikka võrsumisaega üle K. J. Petersoni "Päevaaraamatu", J. Hurda märkmete ja M. Lipu kirjutiste tänapäeva välja omandab see läbimurre veelgi sügavama tähenduse.

Olgu nüüd need esiktööd siin nimetatud ilmumisjärjekorras:

1. Aadu Must, Eestlaste perekonnaloos allikad, Trt., 2000
2. Tiiu Jaago, Mis on "pärimuslik" ajalugu? lk. 7-15
Perepärimus ajaloo peegeldajana, lk. 264-280
Kogumikus: Pärimuslik ajalugu, Trt., 2001
3. Voldemar Vitkin, Suguvõsa uurimine.

Praktiline käsiraamat, Tln., 2001

Esimesest pole siin mõtetki kõnelda, sest raamat räägib ise enda eest. Kõik me leiame siit võimalusi oma uurimistöös allikalise põhja laiendamiseks, edasijõudnuile ehk on viljakaimad endisaegse kaardimaterjali üldkäsitlusest tulenevad võimalused.

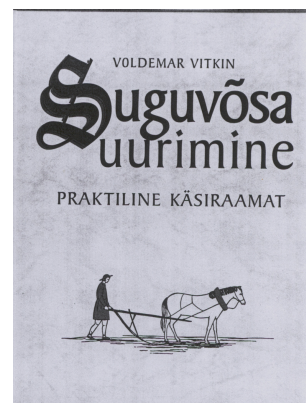
T. Jaago lühiööde tutvustamine siin peaks olema täiesti põhjendatud: genealoogiatöö ilma pärimuste kogumise ja lahtimõtestamiseta jääb üsna elutuks. Seda on ka mõistetud, kuigi siiani vist rohkem vaistlikult. Tänapäeval on akadeemiline teadus lõpuks õppinud hindama fakti (dokumenteeritud sündmus) ja fiktsiooni (pärimus) kooskasutuse viljakust mineviku mõistmisel. Seda teemaderingi käsitlebki T. Jaago. Esimene kirjutis hõlmab pärimusliku ajaloo mõistet ning seotust folkloristika poetikakeskse või teabekeskse käsitlusega. Teine töö haarab põlvnemislugude (= fakt) ja perepärimuse (= fiktsioon) vahekordi. Huvitavaim on pärimuse muutumistendentsi märkimine, eriti perekeskuselt isikukeskemaks ja linnakeskemaks suundumine.

Jääb loota, et peagi saame kasutada põhjalikumalt käsitlust või vähemalt olemasoleva eraldi väljatrüki.

Ja nüüd vanameister Voldemar Vitkini raamatust "Suguvõsa uurimine. Praktiline käsiraamat" - meie esimene eriraamat! Esmalugemise mulje kujunes väga soodsaks: ligi 100 aastase (M. Lipu 1903.a. kirjutis) genealoogiakirjanduse omamise järel on nüüd võimalik võtta riulist raamat ja viia end kurssi perekonnaloos koostamisega, pole enam tarvis õpetusivasid otsida siit-sealt perioodikast või käsikirjadest. Kõite korduslugemine tekitas segadust, sest ära hakkas kaduma adressaat. See pani mõtlema meie suguvõsaurimise üldise olukorra peale. Selgus, et meie vajadused on tänu laienuvad kandepinnale üsna mitmetasandilised: alustajad, edasijõudnud ja "vanad kalad" kasutaksid juba eritasemelisi käsitlusi.

On hea, et V. Vitkin püüab oma käsiraamatuga abistada just kõige laiemat kihti "iseõppijaid harrastusgenealooget" Katsume siis sellelt seisukohalt raamatut vaadelda.

Tõenäoliselt on viljakas autori lähenemisviis, mis ei taluta lugejat käekõrval karidest mööda, vaid annab kätte üldisemat laadi põhimõtted, jättes uurijale kasvuruumi ja kohalejõudmisrõõmu. Genealoogiatööle annab elujõu ja tugevuse suunitlus läbi laste ja lastelaste tulevikku nagu juba alguslehekülgedelt lugeda. See nõuab tegijalt täit vastutustunnet ja

täpsust. Teoreetilises osas tutvume vajalike mõistete, tingmärkide ja tabelitega laskumata käsiraamatule liigseisse teoreetilistesse peensustesse. Piisavalt on tähelepanu juhitud kõukude tabeli võimalustele, samas aga hoiatud ülipopulaarse sugupuuga vigasuse eest. Ajaloo-peatüki juures oodanuks ehk pisut laiemat ülevaadet Läänemere ruumis genealoogia alal toimuvast, eriti uemate tähistest seadmisel.

Aga ega me jõua raamatut lehthaaval läbi vaadata, õigem on välja tuua kandvamad lähenemised. Tunnustada tuleb “kodutöö” küllaltki põhjalikku käsitlemist, eriti aga suuliste allikatega (ehk perepärimusega) töötamist ja seejuures tõeluse võimalikele kõikumistele osundamist. Varasemates kirjutistes on seda ju küll vaid nimetatud. Kui arvestame, et pärimuste abil puhume eluhinguse sisse klassikalisele geneoloogilisele luukerele, siis “kodutöö” väärtus on hindamatu.

Vajalik on tähelepanu juhtimine meie järjest kasvavale biograafilisele teatmekirjandusele ja vastava üsna ammendava bibliograafia esitamine samas. See on hääs mõttes käsiraamatulik lähenemine: siin ja praegu võime saada viiteid meid huvitavale isikute ringile. Lisaks nimetame veel ühte raamatut: (Tallinna Linnamuuseumi kodu-uurimise ringi) Bibliograafiline Teatmik, Tln., 2000, kus käsitlevate isikute juures on rakendatud geneoloogilist printsiipi. Nimelt on koos “probandiga” märgitud ka lähisugulased: vanemad, vanavanemad, õed-vennad, lapsed. Kui vaid kõik tulevad leksikonid ka nii edasivaatavalt koostamist leiaksid.

Veel ühe väga vajaliku töö teeb V. Vitkin meie eest ära: käsiraamatusse on koondatud tarvilik osa perekonnaseadustikest, mida tavaliselt ei vaevuta mitmelt poolt kokku otsima. Sellega seonduvana hakkame ka eetilismalt mõtlema delikaatsete isikuandmetega ümber käies. Tähelepanu keskmesse tõuseb samuti lapsendamisega seotu, mis ajalooliselt ja sotsiaalselt kuulub perede juurde, aga bioloogiliselt hoopis mujale.

Oodanuks laiemat ja jõulisemat taluajaloo uurimise vajaduse rõhutamist, aga hea, et on tutvustatud ühte sõlmküsimumust – 1939.a. põllumajandusloendust.

Eesti Vabadussõjast osavõtnute kohta peaksid loetletud arhiivifondid ja teatmekirjandus andma vajaliku. Samamoodi on paljudele möödapääsmatu tutvumine Venemaalt opteerunute kohta käivate arhiivmaterjalidega. Kusagil mujal sellist ülevaadet vist polegi?

Traditsiooniliste allikate (hingeloendid, kirikuraamatud) tihe käsitus 50-l lk. annab neist piisava ülevaate. Kui mõnel alal rohkem süveneda tahetakse, siis saab seda teha A. Musta raamatu abil.

Vähemalt 1926.a. alates on meil peetud suguvõsa kokkutulekuid, millest siingi näiteid. Nende kasvatuslikku mõju on raske üle hinnata. Ehk peaksime siin mõtlema vanarahva ühistööle, talgutele ja panema mõnegi paiga korrastamisel käed külge, et seltskondliku ja ununeva kõrval ka püsikindla tulemuseni jõuda. Või tuleks hoopis tähelepanu ja abi suunata hättajäänud hõimlaste ülesaitamisele ning võimekate kannustamisele.

Autor pakub välja mitmeid töö vormistamise viise, jättes ka igale uurijale võimalusi leidlikkuseks. Vajalikult on rõhutatud põlvnemistabelite (mahub vähe isikuandmeid) ja isikulugude (kogu ülejäänud elustav materjal) seostamisnõuet. Seda kõike peab saatma kasutamist hõlbustav aparatuur. Hea, et see vastavate loendite (isiku-, koha-, aine-), tsitaatide, viidete, sisukorra jms. on rõhutatult esitatud.

Tulevikku suundub käsiraamatu lõpuosa perekonnaarhiividest, kus O. Liivi süvasisuga kirjutise refereeringule-tsiteerimisele polegi midagi lisada tarvis. See on ala, kus meie kõik talletame ja teeme ajalooallikaid suunaga värvika, elusa igapäeva aegade loo poole. Kui meil on õnnestunud veidigi tõsisemalt oma suguvõsa uurida, siis on ka tulemuseks poolteist sajandit (1850- 2000.a.) tõeliselt elavat ajalugu, mis on aluspõhjaks tulevastele põlvkondadele edasikestmiseks ning perekonnakultuuri jätkamiseks.

Nii on siis esimene eestikeelne genealoogia üldkäsitlus oma hädustega meie lauale jõudnud. Pisivigu ja puudujääke pole mõtet eraldi taga otsida. Sisulises osas tulnuks ehk lugejat juhtida meie maa saksa oskustöölise geneoloogilist saatust avavate allikate poole? Vormilises osas on tuntav raamatu koostaja isiku tutvustamatus. Fotoga varustatud lühiteave autorist mõjuks soodsalt ka väljaande müügiedule. Kahju on ka, et soliidse aineloo kõrval pole samaväärset isikuloendit. Algajat uurijat toetaks väike ajaloo oskussõnastik (ka mõõdukad) ja paiganimede loend (kihelkonnad, mõisad, vallad). Neid saaks koos tähestikuga esitada gooti kirjas ja sedasi kasutajat tõhusalt aidata.

* * *

V. Vitkinist algatatuna oleme põgusalt üle libisenud praeguseks kujunenud eesti genealoogia raamatukogust. Katsume selle uhal meie kirjanduse vajaliku täiennemiskäiku visandada. Õieti oleks tarvis korraldada kitsama ringiga ajurünnak genealoogiabiblioteegi arengu taktika ja strateegia väljakujundamiseks. Aga saagu järgnevad napid read edasimõtlemise algatajaks!

Esmalt nimetaksime genealoogiatöö praktiliste vajaduste katmist tarbelise abivaraga. Üks ülikiiiresti arenev valdkond on “Genealoogia ja arvutid”, mis töökiiruse (eriti vormistuslikus osas) kõrgele tõstab. Kolleegide tööst saab moment-ülevaate. Kasvab elektrooniliste väljaannete hulk (vt. näiteks A. Musta nimekäsitlust). Kui ükskord hakkavad kuvarisse jõudma ka traditsioonilised allikmaterjalid, siis saab põhitöö ära teha kodust väljumata. Meil on praegugi noori haritud jõude arvutiga sina peal, kes oskaksid kõigest sellest lähemalt kirjutada.

Järgmine vajalik abivahend perekonnaloole laual oleks “Eesti genealoogia bibliograafia”, mis peaks arvestama nii trükiseid, käsikirju avalikes asutustes (arhiivid jne.), osalt ka kodudes leiduvat ja muidugi arvutimärgil olevat. Seda tööd on omal ajal tehtud, jääb lisada viimaste kümnendite materjal.

Eelneva aineriingiga on sugulaslikult seotud üsna hädavajalik uurijate nimestik, mis peaks sisaldama geneoloogide aadressid, käsitletava paikkonna (kihelkond, vald, mõis) ning uuritavate suguvõsade ulatust

(isikute arv) ja sügavust (põlvkondade arv). Nimestust võiks pikapeale välja kasvada “Eesti Genealoogia Biograafiline Teatmik”.

Uurimistöe algul ollakse ikka hädas gooti kirjaga, sellepärast oleks vaja vähemalt 5-6 käekirjanäidistega tähestikku koos harjutustekstide ja “lahendustega”. Tähestikke on ju avaldatudki, aga laiemat käsitlust pole. Ehk on meil oskajaid, kes suudavad anda ülevaate käekirja arenguloost meie maal.

Vaja oleks ka “kolmes kohalikus keeles” paiganime loendit, sest vanad aadress-raamatud pole igal pool kättesaadavad. Sisuks olgu vähemalt kihelkonnad, vallad, mõisad ja need muidugi ka gooti kirjas.

Samalaadne vajadus on ajaloolise metroloogia osas. Laialipillutatult leidub neidki andmeid mitmel pool. Kõik mõõdud on meil käibinud üsna mitmes kirjus kogumis ja kipuvad ikka segamini minema. Laialdasem ülevaade ühes kohas aitaks palju endiselu mõistmiseks. Kui lisada omaaegsed saagikuse numbrid ja tarbimisnormid, siis selguvad ka toitumisolud. Ülevaade tööpäeva pikkusest, -jaotusest söömavahedeks ja teotöö normidest annaks ettekujutuse rahva kehalisest koormusest. Siin võiksid olla ka kehalise karistuse vähesed juriidilised normid.

Lühiülevaade kliimaoludest annaks aimu rahva elu ja töö looduslikust taustast. Seda on kuni 1870.a. teinud S. Vahre (TRÜ Toimetised, 1970, lk.43-159). Jätkates seda tööd tänapäevani saame ligikaudu paarisaja aastase vahemiku kaetud. Eelnevalt puudutatud üksikteemad viitavad kokkuvõttes ajaloo-alase oskussõnastiku vajadusele. Eks me kipu ikka vanadele mõistetele andma tänapäevast sisu ja sedasi hägustama pilti möödanikust. Kui oskussõnastiku abil terminid paigas, siis oleme tüki maad tõe lähemal.

Mõni rida ka teoreetilisematest teemadest. Siiani puudub meil sügavam genealoogiatöö ideoloogiline põhjendus, mis nüüdses identiteedi kadumise kartuses eriti vajalik on. Lähedasi küsimusi on ju puudutatud (O. Loorits, K. Liidak, V. Sermat, V. Vitkin jt.) kuid sügavalt filosoofilise ja säravalt vormistatud looni pole kahjuks veel jõutud.

Paljud asjaarmastajad kurdavad ajaloo-hariduse puudulikkuse üle. Tarvis oleks lahti mõtestada “tarbeajalugu” genealoogidele. Tuleb ju tunda üldajalugu, lähemalt meid valitsenud suurvõime (Rootsi, Venemaa), Eesti ajaloos osata näha erinevusi Eestimaa ja Liivimaa kubermangude vahel. Sageli on erinevad kihelkondade ajalookäigud, rääkimata valdadest ja mõisatest. Harvad pole vahed valla ja mõisa seeski tingituna inimtegevusest või maastikuoludest. Näiteks võis uue koolmeistri tulek oluliselt muuta külakooli õpetusviisi. Lokaalajaloo allikatest olgu eriliselt nimetatud Kirjandusmuuseumis säilitatavad suulise ajaloolise traditsiooni kogud, mis mitmel pool on asendamatud igapäevaajaloo valgustamisel.

Silda akadeemilise teaduse ja genealoogia vahel aitaks ehitada lahtikirjutatud teema “Ajaloo teadus ja genealoogia” Kahju, et siiani tehtud harrastajate tohutu töö perekonnaloole materjali kokkukorjamisel ja läbitöötamisel pole teeninud meie rahva ajaloo selgitamist, seda just seestpoolt. Üsna mitmed ajaloo teaduse harud (asustusajalugu, ajalooline demograafia, etnograafia, heraldika, kultuurilugu, sotsiaalsed suhted, sotsiaalne mobiilsus, rahvussuhted jne.) genealoogia abistavate võimalusteta kipuvad jääma spekulatiivseiks. Olukorra parandamine esitab põlvnemislugudele rangemaid nõudeid korrektsuse osas, vajab isikuandmete laiendamist kronoloogiliselt teadetele füüsiliste, vaimsete ja psüühiliste andmeteni võimalikult laialdaselt. Sedasi kogunev ja tuhandeid haarav massandmestik alles annab baasi akadeemilise teaduse ülesannete rahuldavaks lahendamiseks.

Lõpetuseks pakun välja ühe irriteeriva ettepaneku. Kas pole aeg juba küps andmaks välja üks hästi populaarne, eriliselt lugema panev ja suguvõsa uurima innustav raamat noorsoole.

Kurb on näha noorusvärske jõulise järelkasvu puudumist genealoogiapöllul. Eestluse püsijäämiseks ja kõrgustesse tõusmiseks on tarvis palju võimekaid kaasalööjaid!

Uue-Vainristil, 23. märtsil 2002.a.

Ø Ø Ø

Toetan kõiges õpetatud genealoogi Andres Ehapalu arvamust V. Vitkini raamatu kohta. Lisaks tema arvamusele aga tahan välja öelda, mis mulle silma hakkas. Kõigepealt autori tagasihoidlikkusest – ei midagi enda kohta. Peatükis „Milleks meile suguvõsaurimine?“ oleks võinud olla ka autori enda arvamus või selgitus, mis tõi teda omal ajal selle harrastuse juurde. Nähtavasti tagasihoidlikkusest ei ole autor maininud ka oma 1996.a. väljaantud töövihikut „Minu suguvõsa“. Imestama paneb, et raamatus ei ole sõnagi gooti kirja kohta. Heraldika tutvustamise juures oleks võinud mainida ka eestlaste peremärke ning pärivuse lahtimõtestamisel rääkida ka keskkonnateguritest. Vähemtähtsa puudusena hakkas silma, et pikalt ja laialt loetletud nõukogudeaegsete aumärkide ja Eesti Vabariigi teenetemärkide kõrval oleks võinud olla eesti sõduritele jagatud saksa okupatsiooniaegsete aunimede loetelu.

Ka mina ei saa aru, millisel tasemel suguvõsaurijatele on V. Vitkini raamat mõeldud.

Huvitavamad leiud minu jaoks olid: mõiste „geneoloogiline šokk“, päisniku nimetus *proband* (ei leidu ka võõrsonade leksikonis) ja lähipõlvkondade kõukude ning järglaste ühendatud tabel.

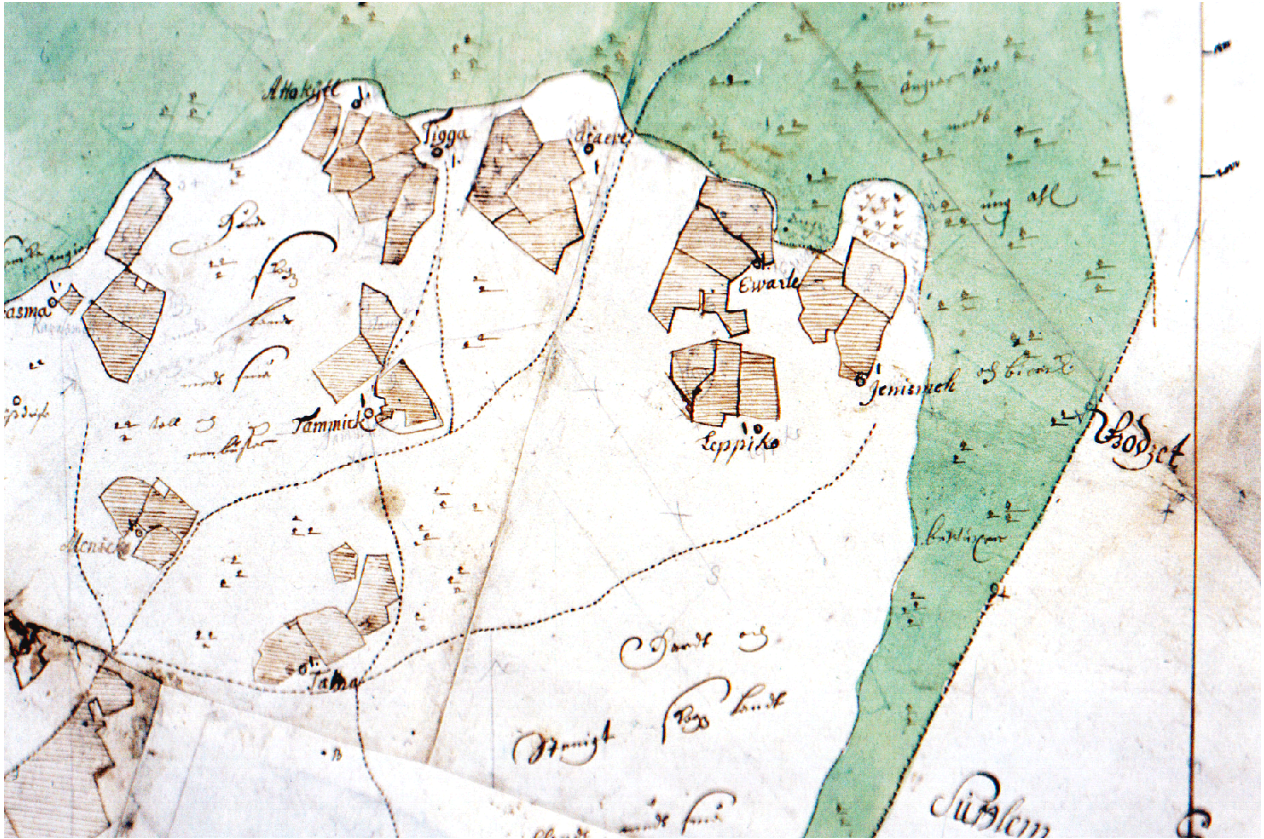
V. Vitkini väärt raamat oleks rohkem mõjule pääsenud, kui ta oleks ilmunud enne Aadu Musta raamatut „Eestlaste perekonnaloole allikad“ ning kui kirjastus „Valgus“ oleks selle oskuslikumalt toimetanud.

A. Roomets

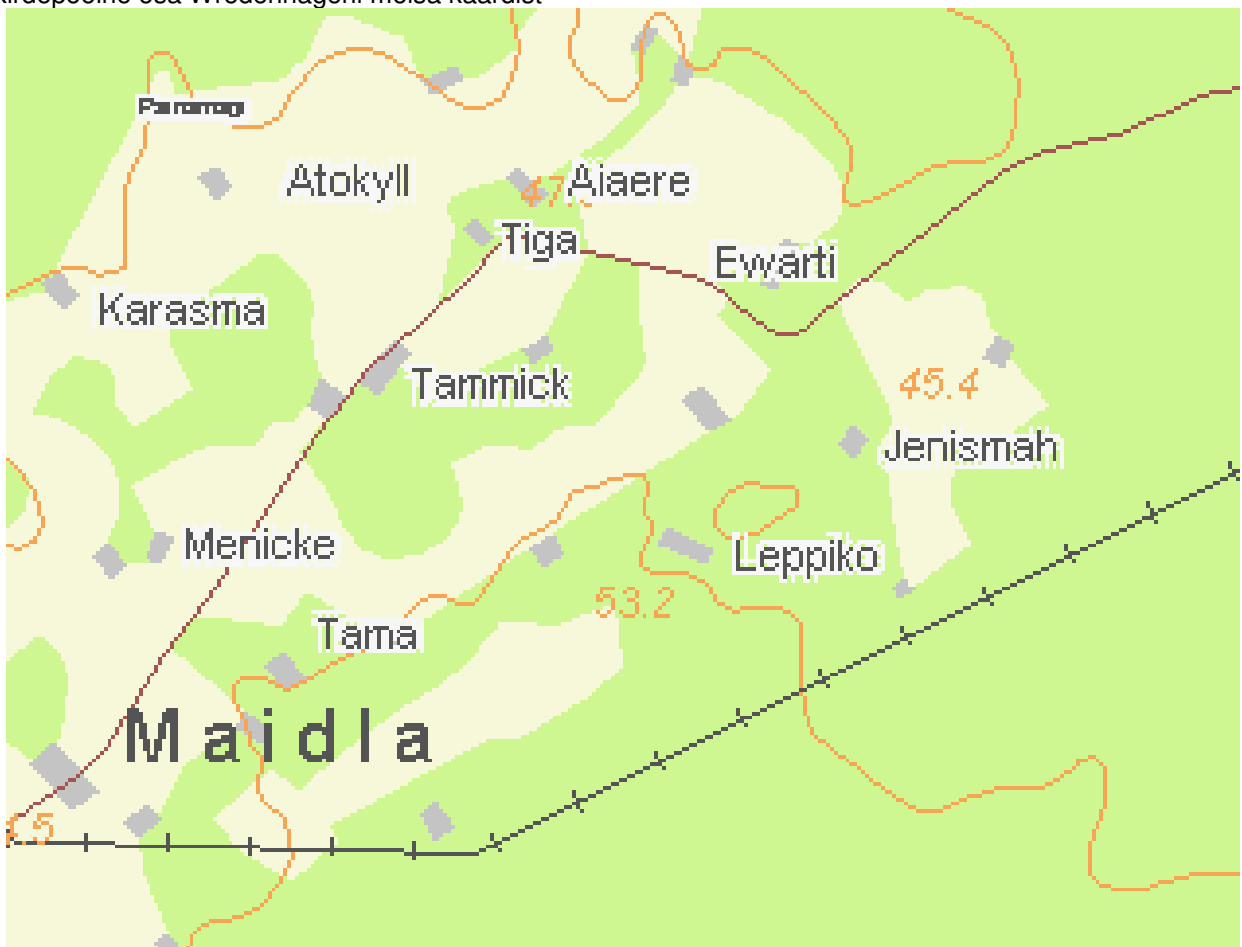
Huvitav leid ajalooarhiivist

Tartus Eesti Ajalooarhiivis sattusin Põhjasõja aegsele Harju Maidla (Wredenhageni) mõisa kaardile, kus olid paigas kõik talud, kus mu isapoolsed esivanemad 300 aastat tagasi ilmale olid tulnud. Kaardi, mis on dateeritud kuupäevaga 1. mai 1706. a ja rootsikeelse seletuskirja selle juurde, oli koostanud maamõõtja Johann Holmberg, rahu tema põrmule. Paludes leevendada unikaalsete dokumentide kopeerimise eeskirju, trotsides tehnilisi raskusi ja kasutades erinevate spetsialistide abi õnnestus mul osa sellest kaardist arvutisse meelitada. Enamgi – kasutades oma oskusi, sidusin kaardijupi Eesti baaskaardi koordinaatidega. Selgus, et kadunud Juhan Holmberg oli olnud täpne mees, kuigi töötas omaaegsete vahenditega. Kõik talud olid oma kohal ja üldine kaardi sidumisviga oli väiksem kui 150 m. Mõnikord ei saa portatiivse GPS-seadmega nii täpselt paika.

Enno Reinsalu

Kirdepoolne osa Wredenhageni mõisa kaardist

Sama koht Eesti Baaskaardil 1:50000, millele on kantud talude nimed rootsiaegses kirjaviisis sealhulgas minu esivanematele Jänese nime andnud Jänesmaa.

© Enno Reinsalu 16.11.09

Toimetuse märkus:

Maidla küla kaartidel märgitud Tammick'u talu on Ants Roometsa vanaisa talu - Tammiku

TÄHELEPANU KAARDIHUVILISED!

1991. hakati Eest Rahvusraamatukogus lugejakataloogidesse kandma seni salastatud olnud kaarte, ühtlasi loodi ka vastav lugemissaal. Raamatukogu kaardikollektsiooni kuulub rohkem kui 13 000 atlasit, kaarti ja linnaplaani. 1999. aastal osteti kogule lisaks meditsiinidoktor Ilo Kåbina unikaalne kollektsoon, mis koosneb 52-st vanast 15-18.sajandi Liivimaa kaardist. Osadega nendest on võimalik tutvuda Rahvusraamatukogu koduleheküljel: <http://www.nlib.ee/digi/maps/maps.html>

Vanade kaartide digitaliseerimisel on Rahvusraamatukogu teinud tihedat koostööd kaardifirmaga Regio. Liivimaa kaartidest on digitaliseeritud 38 Rahvusraamatukogu kaardikogusse kuuluvat kaarti. Huvilistel on võimalik tellida nendest originaalsuuruses koopiad. Eelnevalt tuleks end aga registreerida kartograafisaali konsultandi juures või helistada telefonil 630 71 56.

Käesoleva aasta augustis ilmusid Liivimaa kaartidest 2002. aasta kalender "Liivimaa kaardid. 16-18. sajand" ja kaardimapp "Livonia". Kalender tutvustab Liivimaa kaarte Eesti Rahvusraamatukogu kaardikogust, nende saamislugusid ja selle aja tuntumaid flaami, hollandi, prantsuse, vene, poola, rootsi ja saksa kartograafe.

Soliidne kaardimapp sisaldab 12 värvilist graafilist lehte 16.-18.sajandi Liivimaa, Skandinaavia ja Soome kaartidest. Kaardid on suuruses 29,5 (kõrgus)x42 (laius) cm, neid on võimalik raamida ja siis seinale riputada. Kaartidele on lisatud nende kaartide saamislood ja kirjeldused ning ka kuulsamate kartograafide tutvustused.

Mapp on eesti ja saksa ning eesti ja inglise keeles, kalender eesti ja inglise keeles. Kaarte saab tellida Rahvusraamatukogust telefonil 630 72 60 ja Regio kaardipoest telefonil 614 32 90. Detsembrist alates pakub mõlemat ka Suur Eesti Raamatuklubi, kelle klientidele on kaardimapp isegi soodsama hinnaga, kui seda pakub Rahvusraamatukogu ja Regio kaardipood.

Kui kellelgi on kartograafiaalaseid küsimusi, siis nendele on võimalik vastuseid saada Eesti Rahvusraamatukogu konsultandilt telefonil [630 71 56](tel:6307156) ja/või e-posti teel: mercator@nlib.ee

Kadi Orunuk
13.12.2001

NIMEUURIJAST EDGAR RAJANDIST

Ilme Klementi

25. juulil 2002 möödub 100 aastat eesti isikunimedega innuka uurija Edgar Rajandi sünnist. Tema esivanemad on pärit Ambla kihelkonnast, ema isaliin on Kurge mõisast, kus esiisa Pritso Juhhan (*1723 +26 I 1790) oli Kurge mõisa kokk, isapoolne esiisa Mäe Jürri (ka Nikkjärve Jürr, * 2 I 1735 +1793) oli Mäe talu nr. 3 peremees Aegviidus, talu kuulus Lehtse mõisa Läste küla alla. Nimepaneku aegu sai tema poeg Nikerjärve Jaan (ka Lääne Jaan, *18.05.1777) perekonnanimeks Rosenstrauch. Eestistamise käigus on sellest nimest tulnud Rajandi, Randla, Rohumaa, Roosipuu.

Isikunimedega puutus Edgar Rajandi tihedasti kokku paljude aastate jooksul oma igapäevases töös, kui ta töötas Tallinna perekonnaseisuametnikuna (1926-1943) ja oli hiljem Vabariikliku Perekonnaseisu Keskarhiivi juhataja (1943-1950). Edaspidi oli nimematerjali kogumine ja uurimine tema huviala. Nimehobi kõrval oli tal veel teisigi - pliiatsijoonis, akvarell, siiditrükk jm.

Eesti ees- ja perekonnanimedest ning nimeuurimisest on ta avaldanud hulga artikleid alates 1963.aastast, paljud koos H. Tarandiga¹. 1966.a ilmus temalt eesti eesnimesid käsitlev ja populaarseks saanud "Raamat nimedest" trükiarvuga 25 000. Eessõnas märgib ta, et selle raamatu eesmärgiks on ühelt poolt abistada oma lapselaste nime otsivaid vanemaid, teiselt poolt aga pakkuda midagi igaühele, kes tunneb huvi nime, nende tähenduse, päritolu, ajaloo ja leviku vastu. Raamatut lehitsedes hakkab silma, et nime-eelistused on sellest ajast tänapäeva palju muutunud, ikka ja jälle tuleme oma esivanemate nime juurde tagasi (näit. nime Kristjan 60-ndate esimesel poolel praktiliselt ei pandud). Samuti selgub eessõnast, et nime õigekirjutus on olnud probleemiks ka varasematel aegadel.

Ilmselt oma viimase intervjuu andis Edgar Rajandi Emakeele Seltsi Aastaraamatu toimetusele kas 1976. aasta sügisel või 1977. aastal, kunas see täpselt ilmus ei ole uurinud, seetõttu ei saa ka viidata. Minu kasutada on valgete lehtede vahele köidetud arvatavasti autorile antud eksemplar (Edgar Rajandi oli minu abikaasa emapoolne onu, nad olid sündinud ühel ja samal kuul ja päeval). Neljale esitatud küsimusele andis ta küllaltki põhjalikud vastused ja et mõista tema tööd ning hobi toon need veidi lühendatuna ära.

1. Millest sai alguse Teie huvi isikunimedega kogumise ja uurimise vastu?

Vahetusse kokkupuutumisse eesti nimevaramuga ja nimetraditsioonidega sattusin siis, kui mind määrati Tallinna linna perekonnaseisuametnikuks. Kui mulle Raekojas tehti teatavaks ametisemääramine, anti mulle kaasa ka soovitus (dr. Masing): "Noormees, nüüd lähete keset elu, pidage silmad lahti. Pange tähele (sain aru, et ka nimesid) ja – pidage kroonikat!" Nii algaski päristöö nime valdkonnas.

Nimedega puutub kokku juba lapsepõlves, oma nimi on igal mänguasjal, mängukaaslasel, tihti ka mängukohtadel, hiljem koolis hüüdnimed õpilastel, õpetajatel jne. Tollest ajast meenub palju huvitavaid nimesid. Otsese tööülesandena tuli tähenimedega ja maiste kohanimedega tegemist teha sõjaväes aega teenides ja pärast selle kohustuse lõppemist eratöötajana triangulaatorina astronoomilis-geodeetilises ekspeditsioonis.

¹ Helmut Tarand (Takenberg) - 1911-1987 – eesti filoloog ja luuletaja

Ühel saarel oli meid kokku viis ja kõik eri rahvusest. Kõigil teistel oli oma rahvuslik perekonnanimi, ainult minul, eestlasel, oli võõrapärane. "Miks nii?" küsisid kaaslased. Ei teadnud vastata. Ei teadnud ma siis ka seda, et F. J. Wiedemanni sõnaraamatus on Rosenstrauchi ühe eestikeelse tähendusena antud taimenimetus 'orjavits' ja et sellel nimel on oma sümboolne tähendus vanusega üle 1000 aasta. Meie ekspeditsiooni ülesandeks oli kontrollida täpsemate riistadega varasemaid mõõtmistõid. Neid andmeid vajati geograafiliste kaartide korrigeerimiseks. Selles töös puutusin tihti kokku märgi ja nime seostega.

Pärast töötasin statistik-graafikuna Tallinna linna Statistikabüroos ja Perekonnaseisumametis, kus minu peamiseks ülesandeks jäi uue perekonnaseisuseaduse ellurakendamine, selle kõrval ka osavõtt perekonnaseisumuudete registreerimisest. Sellelt alalt mõned juhumälestused:

- Ema tuleb registreerima oma vastsündinud poega. Nimeks soovib talle panna SONNY BOY.

- Noorpaar tuleb abielu sõlmima. Neil on kiire, tahavad ära sõita Brasiiliasse. Ehk saab asjaga kiiresti valmis? Olemegi varsti piduliku laua taga, koostan abieluakti ja kuulen, et peigmees küsib tasa pruudilt: "Kuidas su nimi on?"

- Tuleb teine paar, peigmees Ameerikast, pruut siitmaalane. Peigmees vabandab, et lühikest aega Eestis viibides polevat veel ära jõudnud õppida eesti keelt, kas oleks võimalik tõlgi kasutamine. Saime ka tõlgita läbi. Ta mõistis kohalikku "mitte-eesti" keelt. Tuli välja, et tema vanemad on siit maalt pärit, ise ka Tallinnas sündinud. Ehk tuleme meelde sünnilinna keelt? Ja siis läksidki peigmehe keelepaelad lahti ning ta mõistis ka eesti keelt. Nimi oli aga pesuehtsalt ameerikalik: Bernhard COOPER. Isa nimi oli Martin KEPPEL, vanaisa aga oli pärit maalt – KÄPPA Märt.

Nii need nimelood arenevad – kolme sugupõlve ulatuses kolm eri nime! Mis veel siis, kui sugukonna nimerida on kujundamas pikem ajavahemik!

- Veel üks näide. Tuleb noor naiskodanik ja palub perekonnaseisumetnikku koju, peigmees raskesti haige, ei saa ametiasutusse ilmuda. Arstitõendi esitamisel on abielusõlmimine kodus lubatud. Olemegi varsti haige kodus, tunnistajad ja pruutpaar on koos, koostan akti. Küsin pruudilt: "Kui jääte oma otsuse juurde kindlaks astuda seaduslikku abiellu kodanik Jüri SURMAGA, siis kostke – jah". "Jah!" kostab vaikne vastus ja noor inimene on oma õnne sidunud – missuguse nimega!

Uue perekonnaseisuseaduse ellurakendamisel tuli kõigepealt muidugi süveneda selle korra alustesse (eeskujuks oli Šveitsi nn. napoleonlik süsteem). Varsti hakati sisse seadma uusi perekonnakirju (registreid) kohalikes omavalitsustes. See töö oli ulatuslik ja kestis aastaid (1926-1947). Tuli ilmsiks mitmeid nimelugusid ja nendega seostuvaid pärimusi. Hakkasime uurima vanu kirikuraamatuid ja neis esinevaid nimesid.

Et arendada ja süvendada "mittesaksa" (undeutsch) rahva genealoogiat ja nimekultuuri, asutasime Eesti Genealogia Seltsi, Sugukonnauurimise Büroo, Eesti Perekonnaseisumetnikkude Ühingu ja üritasime veel muidki ettevõtmisi. Kahjuks pealetulnud Teine maailmasõda kõige sinna juurde kuuluvaga halvas ning tühistas mitmed kultuuriüritused. Hulk väärtuslikke materjale hävis.

2. Kui suured on praegu Teie kogud ja mida need sisaldavad?

Kui väljendada lühidalt, siis minu nimekogud on koondatud kahte põhifondi- A- EESNIMED ja B-PEREKONNANIMED ning koosnevad ligilähedaselt järgmistest näitajatest:

A- EESNIMED – sisaldavad umbes 10 000 eri nime. Neid teisendite või mugandusvormide järgi liigitades saame veidi ülevaatliskuma koondpildi meie nimevara kujunemisloost ja nimepruugi statistikast. Eri toimikud näitavad nimepruugi kronoloogilist ja geograafilist levikut. On õnnestunud saada ka väliseestlaste nimepaneku materjale. Minu nimekogud on väljakirjutised sünniregistritest ja 20. sajandi kohta kuni 1975.aastani on need täielikud ülevabariigilised kokkuvõtted.

B-PEREKONNANIMEDE kogud (varasemas terminoloogias LIIGNIMED) - samuti väljakirjutised kiriku- raamatutest ja perekonnaseisu algdokumentidest - sisaldavad umbes 50 000 eri kuju. Nimede üldregistrid algustähe järgi näitavad ka andmeid nimede arvude ja esinemispaikade kohta. Nimede päritolu ja seostusi endiste perenimedega näitavad erivaatlused, mis on teostatud eri kihelkondade, valdade, linnade osas.

C- mõnesugused lisafondid (perekonnanimede erirühmad), näiteks perekonnanimede muutmisperioodi ajast 1935-1941, liignimede panekust Petserimaal, Saaremaal, Hiiumaal, Lüganusel, Amblas jne, samuti heraldilised, hagiograafilised², pühakutenimelised, piiblinimelised, loodusalus näitavad perekonnanimed, tööd ja tegevust ning kultuurivälju esindavad perekonnanimed jm.

Need kogud on sisutähenduslikus mõistes küllaltki mahukad. Kõiki nimesid ei ole alati siiski võimalik sobitada ükskõik millise SÕNA-näpitsa vahele. Kõigil rahvastel on olemas nn. metafoorsed isikunimed, mitmesuguste tähendusmahutustega eri kultuuridest, eri keeltest, eri mõistetest jne., mis ei ole tabatavad ainuüksi sõnavõrdluse taustal. Eesti isikunimedes on selletaolisi nimesid väga palju. Nende mõistmiseks on vahest vaja tabada see poeetiline säde, mis sünnitas nime, ise samal ajal kustudes ja teadusliku (vahest ka keeleteadusliku) seletuse saamiseks isegi mitte tuhka järele jättes. Nimetunnustust aitab koolitada kodune lähedalolek nimekujunduse psühholoogiale, mida sõnakujundus ei rakenda.

Mõned näited: SCHERVEL – tundsin seda nimekandjat juba noorpõlves ja küsisin - mida see nimi tähendab? Alles siis sai see isikunimi selgeks, kui sellele vel-nimele lisandus teisi ja leidsin selle sufiksipesakonna sünnipaiga Järvemaal (KITVEL, BORKVEL jt.). SCHERVEL oli Ahula, sks. Afel (-vel), mõisavalla rätsep. Rätsep aga töötab käärdega, mis on selle ametiala atribuut, sks. SCHERE. Nii siis: SCHERVEL sisutähenduslikult = Ahula (A)fel- vel, (küla) rätsep ehk käärsepp.

Nimi ja objekt – need peaksid alati kooskõlas olema (siin ta toob näiteid omal ajal palju arusaamatusi tekita-

² hagiograafia – pühakuid käsitlev kirjandus ja uurimistöö; pühakute elulood; usulise kirjavara liik (VSL)

nud nimest LEMBITU – küll nime kõrval rätsepakäärid ja lipid-lapid, teises kohas uksestildil selle nime kõrval kiri: SUKASILMADE ÜLESVÕTMINE).

Katsetades nii ja teisiti kujundasid järgmise –ILK- nimede liigitussüsteemi:

I - ISIKUNIMEDEST kujunenud perekonnanimed (ADAMTÕUG, JUHANSON, MARKUS, HANNIBAL, NEERO jt.).

L – LOODUSKESKKONNA alusel tekkinud perekonnanimed (MAAILM, ILMAMAA, TUUL, TÄHEVÄLI, MAA, MERI, surnud loodus – TUHK, PÕRM, MULLAKANNIKAS jne.);

K – KULTUURIKESKKONNA, sealhulgas elukutsete alusel kujunenud perekonnanimed (s.o. inimene – mida ta teeb, mida enesest või teistest kujutab), näit. MAAMEES, PÖLLUMEES, SEPP, ISAND, KUNINGAS, ORI, SANNAMEES, RÜÜTEL jt.).

T - tundmata ülejääk, mis vajab veel uurimist. Meie talurahvale antud liignimede hulgas tuleb esile mitmesuguseid üllatus- ja sümbolnimesid, näit. SEDDAVISI, TÄHHENDUS, SELLETUS, KOMPLET, VALMISPILT jt..

Isikunimed – see on omalaadne kunstilooming ja kultuuriloo arheoloogia, mille sisumahutus on rikkalik ja mitmepalgeline.

3. Mis on Teil isikunimede uurimise alal käsil praegu?

Praegu korraldan, täiendan ja liigitan kogutud materjale. See on üsna vaevarikas töö, kuna minu kasutada olev väike läbikäidav toakene ei võimalda kõigi vajalike materjalide ülespanemist ja kättesaadavaks tegemist. Kuid vähegi vaiksamal (sageli öö-)tunnil otsid jälle üles mingi vajaliku toimiku ja unustad needsamased tühised kitsikused. (Minu mälestustes oli see toake kolme uksega, umbes 3-4 ruutmeetrit ja küllap oli ka see üheks põhjuseks, miks tal elutöö jäi pooleli. Ta kavatses veel täpsustada kloostritega seotud nimesid. Sellest järgnevalt:)

J. Köpu andmeil on Eestis olnud kuni 22 kloostrit. Kloostritel olid oma abimajandid, eriliigina kloostri – (või kiriku-)kõrtsid. Kogu selle katolikuaegse pika perioodi pärandusjälgi leidub ohtrasti eesti nimevaras, eriti isiku ja perenimedes. Nendest edasi ka hilisemaaegsetes liig- ehk perekonnanimedes. Gallia (12.saj.) pärandi juur eesti kultuuriloo mullastikus on hoopis tugevamini sees kui mitmed hilisjärgsed pealeistikud. Meie nimearheoloogia kinnitab seda: FULKO, THEODORICH, NICOLAUS, BRIGITTA, KOOBASKULTUUR, KIRIK, KÕRTS ja SANT nimed, neid on palju .

4. Mida Te peate praegusel ajal kõige olulisemaks eesti isikunimede uurimise valdkonnas?

Arvan, et tuleks kasuks meie isikunimede edaspidisele uurimisele ja nimekultuuri arendamisele, kui hakkaksime selles osas rohkem rakendama noori nimehuvilisi. Ja et seda asja noortele lähemale tuua ja lihtsas vormis omaks võtta - selleks oleks vaja näit. Eesti nimeloo kukeaabitat. Olen sellele mõelnud, mõnes ulatuses ka materjalid ja illustratsioonid ette valmistanud.

Teiseks – oleks soovitatav taastada meie vana NIMEKALENDER ehk NIMEALMANAHH (NIMEDE TÄHTRAAMAT), mis on meil vana traditsioon (juba aastast 1602, ilmutatud Tallinnas).

NIMEKALENDER võiks tulla kasuks eeskätt meie igapäevasele praktilisele nimepanekule kui ka nimepruugis laiemas ulatuses. Nimekalender on rahvusvahelises ulatuses laialt levinud, nende vanus ulatub tagasi kaugesse minevikku. Kui arvestada Pirita kloostri nimekalendrite säilinud fragmente, siis meilgi on see traditsioon tuntud juba 1544. aastal. Kahjuks me pole veel jõudnud nii kaugemale, et seda üldrahalikkult kultuuripärandit oma kohale tagasi panna.

Nagu intervjuust selgub, oli Edgar Rajandil plaanis veel palju ära teha, elutöö jäi aga pooleli - pikk ja raske haigus viis ta 17.juulil 1978.a. Lastest isa elutöö jätkajat ei saanud. Praeguseks on surnud ka poeg Henno, viljakas tõlkija, kes suri ootamatult 69.aastaselt, tütar Helme-Mai oli õpetaja, suri 59. aastaselt sama haigusega kui isa.

Siit järeldus - aeg ei oota !!

Soovitame lugeda

EGeS-i üldkoosolekul 9. märtsil 2002 seltsi auliikmeks valitud Aadu Mustalt on enne raamatut "Eestlaste perekonnanaloo allikad" ilmunud rida kirjutisi ja artikleid:

1. Tori kihelkonna asustus ja rahvastik 17. – 19. saj. (1601 – 1858) Diplomitöö. Trt. 1976
2. Mõnda Edela Eesti mõisatest XVIII sajandil. Eesti Loodus 1/1982
3. Hingeloendid asustusajaloolises uurimistöös. Eesti talurahvas XVII – XIX sajandil. Uurimusi Läänemere- ja Põhjala alal. V TRÜ toimetised. 1987
4. Kroonumõisate kataster Liivimaal XIX saj. algul. Kleio 3/1991
5. Valla passiregistrid demomeetrisel uurimistöös. Kabala valla passiregister. Kleio 10/1994
6. Nimi ajalooallikana [osad: Eesti perekonnanimede uurimisest; Kuidas eesti nimesid lugeda; Nimedes väljenduv mikro- ja makromaailm; Kui palju on Eestis nimesid; Nimede lokaliseerimine (unikaalsed nimed)] ajakiri "PRO ETHNOLOGIA" 3/1995
7. Eestlaste perekonnanimed läbi aegade. Maakodu 2/1998 ja 3/1998
8. *Omni praesentia belli*. Sõja alaline kohalolek eesti külaühiskonnas. Ajalooline Ajakiri 2/1998
9. *Onomastika NET*. Trt. 2000 [<http://www.history.ee/ono.>]
10. *Eesti ajalooline onomastika: perekonnanimed 19. sajandil*. CD-ROM-il. Trt. 1995

Aadu Must

EESTLASED KRIMMIS

Heldin Allik

Aastaid tagasi püüdsime koos ühe perekonnaga välja selgitada, kuivõrd nende põlvest põlve edasikantud mälestusi Krimmi väljarändamisest kinnitavad arhiiviallikad. Mälestuste järgi olevat Keldriaugu-pere vanaisa isa (ehk vanavanaisa) Koos oma pere ja suure rühma eestlastega, 40 perekonda, rännanud 1861.aastal Krimmi. Ta oli rühma juht, olnud nii-öelda sündinud liider. Retk võttis aega 13 nädalat, käidi jalgsi, väikesed lapsed olid vähestes kaasavõetud vankrites, kus oli toidu- ja majakraam. Paljud surid teekonnal, umbes 130 alustanust jõudsid kohale 90. See oli vaevatud rühm, kes lõpuks kohale jõudes asus elama Simferopolist põhja poole. Mõne aasta pärast kolinud enamused asunikke aga elama uude elukohta, kus olid suuremad ja paremad talud, see oli Džurtši küla.

Et saada kinnitust väljarändamise aja ja koha kohta, tuli appi võtta kõigepealt kirjandus. Aastatel 1860-62 toimus Krimmist massiline tatarlaste emigreerumine Türgisse, ligi 700 asulat jäi tühjaks. Neile, kes aastatel 1861-64 Krimmi ümber asusid, lubati 10 aasta jooksul soodustusi riigimaksude osas ja vastava vanusega mehed vabastati nekrutiks võtmisest 3 tähtajal. Algas eestlaste väljaränne Krimmi, millest kirjutab A.Vassar raamatus "Uut maad otsimas. Agraarne ümberasumisliikumine Eestis kuni 1863.aastani" (Tallinn 1975). Esimesed ümberasujad jõudsid sinna 1861.aastal, kuid arvukaim väljarändamine toimus 1862.aastal: Järvamaa ümberasujate esindajatena läksid 1862.aasta algul Krimmi uut maad otsima Kustas Mearmann Albust, üks eelmise sügise vastuhakust osavõtjaid, ja Jaan Vatmann Seidlast. Kokku esindasid nad 324 inimest. Mõnevõrra hiljem läks maad kuulama veelgi suurema rühma esindaja, Ahula talupoeg Hans Falkmann koos tõlgi J.Tõnissoniga Tallinnast. Temagi eelistas asumist eramõisniku maadele (riigimaad olid tavaliselt halvemad). 14.03.1862 sõlmis Falkmann kokkuleppe mõisnikuga 118 passiomaniku asundamiseks Kara-Kijatši külla Simferopoli maakonnas. See pidi saama uueks eluasemeks 387 inimesele. Mearmanni rühm asus teele 18.05.1862, rühm kogunes Orgmetsa, kust umbes 60-80 vankrist koosnev voor mööda maanteed liikuma hakkas. Peaaegu kuu aega hiljem järgnes neile veelgi arvukam Falkmanni rühm. Ühele Tartus seda voori näinud inimesele torkas silma vanade ja laste rohkus ning tugevate tööinimeste vähesus. Ajalooarhiivi andmetel sai Falkmanni rühm, sealhulgas ka Keldriaugu-pere, 07.05.1862 loa väljarändamiseks Tauria kubermangu Kara-Kijatši külla ümberasumisest, annab tõendeid J.Meomutteli raamat "Eesti asunikud laialises Vene riigis" (Tartu 1900), kus Džurtšit tutvustades mainitakse, et esimesed asunikud tulid sinna 1863.aasta kevadel, olles teekonda alustanud küll 1962.aasta kevadel, kuid jäid esimesel aastal peatuma Simferopoli lähedale Kara-Kijatšile. Keldriaugu-pere mälestustes oli veel teada, et Krimmi poisikesena läinud vanaisa oli seal abiellunud Mari Falkmanniga. Väljarändamisloa saanute nimekirjas oli Hans Falkmanni peres ka tütar Mari. Siit tekkis oletus, et mälestustes mainitud ümberasujate juht ei olnud mitte vanaisa isa, vaid vanaisa äi, seega siis esiisa hoopis teist liini pidi. Hans Falkmann oli pärit Albust, kust lahkus 1847. Kaks aastat elas Lehtmetsas ja järgmised kaks Koigis (mõlemad Ambla kihelk.). Sealt edasi Selikülas (Järva-Jaani kihelk.) ning alates 1853 Ahulas (Järva-Madise kihelk.). Olles liikuv ja tundes seega paljusid, oli ta kindlasti sobilik juhtima väljarändajate rühma. Võimalik, et mälestustes esinenud iseloomustus "sündinud liidrina" sobis just talle. Põhiliselt oli mälestus Krimmi väljarändamisest nüüd "tõendatud", kuid küsimuseks jäi siiski, kas vanaisa abiellus Hans Falkmanni tütre Mariga. Siin jäi vastus pikaks ajaks saamata, kuni neli aastat tagasi aitas leid internetis, kus olid avaldatud Krimmis asunud Neusatz'i saksa kiriku meetrikalised andmed ning sealsest abieluregistris võis lugeda, et Jüri Keldriauk oli abiellunud 14.05.1869 tõepoolest Mari Falkmanniga.

2001.a. septembrikuus toimusid eestlaste Krimmi asumise 140.aastapäeva pidustused esimeses eesti asunduses Samrukis (praegu Beregofoje). Proua L. Munz Kanadast tõi sinna kaasa ja luges ette eepilise teatri teksti oma esivanemate rändamisest Krimmi ja sealt edasi Ameerikasse. Väga huvitavalt etendasid seda lugu seitsmekesi külalised Eestist, nn. Kuldse bussi reisiseltskonnast. Mälestuste järgi asunud kaks last, Jakob Erdmann ja Mari Tint (hilisemad abikaasad) koos vanematega pikale teekonnale Krimmi 1863.aastal. Reis kestnud umbes kolm kuud, magati teeservadel, paljud surid teel haigustesse. Toitu kaasa ei võetud, teel andsid kohalikud elanikud neile hapupiima, rukkileiba, õunakalja. Vankritel veeti kaasavõetud varandust ja ka haigeid. Mõned kaasavõetud loomad, lehmad ja sead, kõndisid voori kõrval. Rohkem kui 12 nädala pikkuse rännaku järel jõuti Krimmi, külani, mida hüüti Tarhan. Jakobi mõlemad vanemad surid juba esimesel Krimmi-aastal, kas toidumürgitusse või katku, pole teada.

Ka sellele pärimusele andsid selgust ülalnimetatud kirjandus- ja arhiiviallikad. Perekonnad Erdmann ja Tint rändasid välja Kustas Mearmanni rühmas, 30.04.1862 anti rühmale luba väljarändamiseks Simferopoli lähedale Burljuki külla. Seal aga ei meeldinud ja asunikud läksid elama Simferopolisse, kogusid raha ja 1879 ostsid Tarhani (ehk Utš-Koi-Tarhan) mõisa koos maaga. Väike Jakob jäi Krimmis orvuks 1866.aastal, isa suri 12.oktoobril ja ema 1.novembril, surmapõhjusi internetiregistris kirjas ei ole (kirikuraamatud on St.Peterburgis).

Neusatz oli sakslaste asundus ning sealse saksa (luteri) kiriku alla kuulusid ka krimmieestlased. Neusatz'i kiriku sünni-, abielu- ja surmaregistrid (1861-1869) on internetis aadressidel:

http://pixel.cs.vt.edu/library/stpete/neusatz/link/neus186b.txt	sünnid
http://pixel.cs.vt.edu/library/stpete/neusatz/link/neus186m.txt	abielud
http://pixel.cs.vt.edu/library/stpete/neusatz/link/neus186d.txt	surmad

Nimedest arusaamine mõnel juhul nõuab kannatust, sest ilmselt originaali käekirja mitteloetavus ja eesti nime saksapärase kirjutusviisi, tooduna ingliskeelses interneti nimekirja, on muutnud nende kirjapilti. Perekonnanimed on alfabeetilises järjekorras ning ühte ja sama nime võib leida erinevate tähtede alt.

Näiteks nimekirjas olevad Huswaelli, Uuswaelli, Weswaelli, Nuswalli võivad kõik olla Uusväli; Ustallo, Uustallo, Nustallo - Uustalu; Nuiama, Nuiamae, Nujamae, Naiamae, Nusamae, Nuamal - Nuiamäe; Pedow, Redow - Pedov; Tewert, Jewert – Tevert; Joritz, Juritz, Foritz - Joorits jne. Esimeste asunike vaevarikast teekonnast ja kohanemisraskustest uues elukohas annab pildi ka surmaregister. Kui väljarännanuist suri aastatel 1861-69 kokku umbes 290, siis neist umbes 170 surid 1862.aastal.

ÜKS VÄLJARÄNDAMISE LUGU...

Heldin Allik

...aastast 1908, kirja pandud neiu Julie Tuulbergi poolt. Tema isa oli ametis mõisatislerina ning polnud põhjust välja rännata ei maa- ega tööpuuduse pärast, vaid –

- "Jüripäeval sai minu isal Saksis kolm aastat teenitud ning siis tõusid temal' pähe teised mõtted. Ta meelitati ja soovitati kodumaalt välja sinna maale, mis "piima ja mett jookseb". See oli Siberi, kurjategijate asumaa. Ta ei kuulanud ka ema keeldu, vaid tuli mõisast ära, müüs pooled majakraamid oksjoni teel, jättes parasjagu vajaliku alles. Siis läksime Moe külasse Niidule korterisse, et seal oodata nii kaua, kui üks mees Koigist Siberis maa valmis võtab ja plankudega¹ tagasi tuleb, siis võime minema hakata. Jaanipäeva paiku sain ma 18 aastat täis ja peale jaani, 2. juulil, oli meil luba käes ning võisime sõitma hakata. Öhtul kell 8 Tapalt Siberi poole, 4 perekonda ja 5 üksikut meest oli vaksalis. Küll oli palju sugulasi ja tuttavaid ja sõpru saatmas, kes nuttes jumalaga jätsid et viimast kord näeme veel üksteist. Mis ka minul sundis pisarad veerema ehk ma küll ammu olin oodanud seda päeva, mil reisida võiks sinna, kuhu nii mitmed olid läinud. Ja siis oli mul tõesti rõõm, et kord minema saaks, aga teiste nutt tegi südame pisut haledaks. Aga enne kui Rakveresse saime, oli minu meel jälle rõõmus ja sõit lustilik. Meie sõiduvagun, täiesti meie endi päralt, oli ühes kaubarongiga ja seepärast saime sõita kuni teise päeva õhtuni ja siis oli meil vast see au pealinna Peterburgi näha, kus meie oma vaguniga ööseks jäime ja teist hommikut ootasime. Siis võisime vaksalisse minna, olime seal veel lõunani ja läksime läbi linna jala Uus-Nikolai vaksalisse. Sõitma hakkasime hommiku poole. Oh kes neid kõik jõuab kirjeldada, mis selle tee peal näha oli ja kuulda. Peab aga ütleva, et sõit oli lõbus, tervis oli hea, meel oli rõõmus ja kõht täis. Ja vagunis, kõik me eesti rahvas koos, laulsime päevad läbi ja vaatasime aknast välja võõraid paikku, oli väga lustilik. Nii jõudsime kuuenda päeva õhtuks Uurali mägedesse, kus meie selle öö ja teise päeva saime mägesid vaadelda, mis siis silmist kadusid ja hirmus Tseljapinski vaksal lähenes. Ja peale selle olid kõik ilusad linnad ja suured jõed selja taha jäänud ja hakkasid igavad paigad, suur rohulaan ehk stepp ja peale seda põlised Siberi metsad. Viimaks peale 10 päeva ja 11 öö sõitu tuli Maarintski linnake, kus lõbusa sõidu pidime lõpetama ja vaksali kõrvale vanasse soldatite kasarmusse pidime korteri võtma. Selle päeva ja teise öö ja veel ühe päeva, ja siis olid kraamid järele jõudnud ja mehed ka ligemalt külast 23 versta kauguselt hobuseid toonud ja sõit algas oma maa poole, mis Maarintskist 150 versta oli. Nii tuli meil siis hobustega öösel see 23 versta ära käia Patelniku külasse, kuhu meie siis korterisse jäime, iga perekond ise peresse. Meie jäime ühe sepa juurde, kus meie kraamid sepapajas olid ja meie ise toalakas magasime. Mehed läksid hobustega sealt 130 versta edasi endi kohtasid vaatama, mis Kaseküla juures suure jõe taga olid välja mõõdetud. Aga kui nad tagasi tulid, ütlesid nad, et see ei meeldi neile - nii kaugel, ja et kodu poole tagasi keerame. Seega oli meil seal poolteist nädalat elatud, külas, kus 100 peret oli, pool küla Tartumaa eestlasi ja pool venelasi. Ja siis hakkas kohe sõit tagasi kodumaale. Ja ehk ma küll seda enne ei mõtelnud, mis ma Siberisse jõudes tundsin, igatsust kodumaa järele ja et kas ma veel eales peaksin koju saama, aga siiski oli mul siis ükskõik kas sinna jääks või kodumaale läheksin. Ja sõit algas jälle peale Baltimaale, aga mitte nii hiilgavalt kui enne. Pidime ootama ühe päeva Maarintskis ja ei saanud sõidu peale, aga siis teisel päeval saime nii ruumi, et iga perekond ise vagunisse ja sõit oli väga kurblik. Olime kõik haiged ja sööki ja ruumi oli vähe, siis oli vast elu halb. Aga siiski jõudsime peale 9 päeva ja 10 öö sõitu kodumaale ja hommikul kella kaheksaks Tapale, kus mõnigi vana tuttav suured silmad tegi meid nähes. See oli 5.augustil."

¹ plank – asutuse või ettevõtte nimega kirjababer, osaliselt ettetrükitud tekstiga leht täitmiseks (EKSS IV-2)

Kes oli...

KANTONISTID – (aj. 19. sajandi algupoolel Venemaal soldati poeg, kes juba lapsena arvati sõjaväkke.)

1. Venemaal 1805 – 1856 aastatel soldatite ja aastast 1810 ka sõjaväeasulate elanike pojad, kes arvati sõjaväkke kuuluvaiks sünnist alates. Enamik neist õppis seitsmenda ja 1810.a-st alates kümnendast kuni viieteistkümnenda eluaastani erilistes kantonistide koolides ja astus seejärel sõjaväeteenistusse. (20ks aastaks) soldatina; väiksem osa, 18. eluaastani õppinud, said allohvitseriks. Varem oli soldatite lapsi sõjaväeteenistuseks valmistatud 1721.a. iga polgu juurde asutatud garnisonikoolides ja aastast 1798 sõjaväelaste jaoskondades.

2. Preisid ringkonna (kantoni) rügemendi juurde kinnistatud sõjaväekohuslased.

ERUSOLDAT – pärast pikaajalist teenistust erru lastud soldat.

Üks vana foto

Kõrvalolev foto on pildistatud 1912.a. algusepoolel.

Oma kihlusepäeval on jäädvustatud tallinlased: peig Aleksander Tengu ja pruut Marta Luur

(Foto Lily Taali kodusest arhiivist)

Asjakohast nalja

Inimelu on autobiograafiline teos, mille proloogi ja epilooži kirjutavad teised.

*

Muuseum – on mõne arvates tulnud sõnast *muuseas*, st. tähtsusetu kultuuriasutus.

*

Lapsepõlves vestavad meile muinasjutte vanemad, keskeas abikaasad, vanuripäevadel lapsed.

*

Tagantjärele tarkus sarnaneb kahtlaselt läbiproovitud rumalusega.

*

Tasub teada

Väljavõtted on tehtud vaikuliselt genealoogiahuviliste listist "SUGUSELTS"

- Kes veel ei tea, on ilmunud müügile oodatud „Kultuur ja elu“ number, kus on meid huvitav kõik ilusasti sees.

Harry Tuulik (29.03.2002)

- Riigiarhiivis soovitati aprilli keskpaigani (võibolla ka lõpuni) kasutada eestiaegseid fonde nii palju, kui võimalik, kuna siis lähevad nad kolimisele Madara tänavale. Kas see algab päris 15. aprillil, kui riigid peavad paigas olema, ei tea, kuid kes plaanivad oma uurimist, need võivad sellega arvestada. Kui kaua kolimine kestab, ei oska keegi öelda.

ERA Toompea hoidlast lähevad kinni esmajärjekorras tehnilise arhiivi fondid (kaardid jms), need juba üsna kohe. Sealt muude fondide kolimist pole aga niipea ette näha.

Fred Puss (01.04.2002)

- RA kodulehele on pandud ülesse andmebaas, millel puudus tükk aega rakendusprogramm, kuid millega hakati eelmise aasta lõpus tegelema (ma ei tea, kas järelepärimiste tõttu).

Andmebaasi täispealkiri on: **Isikuandmeid sisaldavad arhivaalid EELK koguduste arhiivides** ja aadress: http://www.ra.ee/amphora_public/z/amphora_public/database/eelk/p11/eelk

Link on olemas ka EAA andmebaaside leheküljel. EAA kommentaar on, et see pole küll päris nii korrektne, kui nad tahaksid, kuid sellest on uurimisele kindlasti kasu. Suur tänu Ajalooarhiivile!

Andmebaas sisaldab EAAs, TLAs, RTOs ja EELK Konsistooriumi arhiivis (kuigi viimane päring ei andnud ühtegi tulemust) hoitavate meetrikate, personaalraamatute, igasugu armulaualiste, leeritatute jm nimekirju, lisaks igasuguseid kurioosumeid, nt küüditatute nimekirjad (mh 1707-1708 Tartust küüditatud saksa kodanike kohta), hulkurite nimekirjad, ühishauda maetute nimekirjad jne jne.

Nagu me kõik teame, ei saa RTO (ehk andmebaasis nimetatud Perekonaseisuarhiivi) arhivaalidele veel ligi, kuid hea seegi, kui teame, et selline asi on olemas ning küllap kõik huvilised saavad neid juba varsti ka kasutada erinevalt näiteks Rootsi Kuningalossi arhiivist, mis koos lossiga põles 7. mail 1697, kuid mille nimistu on säilinud ja mida ajaloolased saavad lehitseda ja seda tehes ahastuses juukseid kitkuda.

Head uurimist!

Fred Puss (04.04.2002)

- Kui keegi pole veel osanud otsida võrgust EGeSi raamatukogu nimekirja, siis tehke päring aadressilt: <http://helios.nlib.ee/screens/numbrid.html>

kirjutades väljale „Kohaviit“ „GS“ ja vajutades „OTSI“.

Käsikirjade välja sortimiseks valige „Piira/Järjesta“ ning „Teaviku laadiks“ pange „Käsikiri“.

Fred Puss (05.04.2002)

ÜMBERASUJATE ELUST BRASIILIAS 1913-1923

Ellen Tammoja

Olin juba mitu korda huviga kuulnud sugulase mälestusi kuni taipasin, et tuleb need üles kirjutada enne, kui on juba hilja. Rahumäel elav vanaproua Leena Arumaa-Küla on juba kõrges eas, kuid erakordselt hea mäluaga.

Toon siin ära tema mälestused ümberasumisest Brasiiliasse 1913.a., elu ja tavad sealses ühiskonnas, kuni tagasipöördumiseni 1923.a. Minnes oli ta väike tüdruk, tagasi tulles aga teismeline.

Minek sinna tulnud nagu väiksel selgest taevast. Äkilise elumuutuse põhjustas kiri Brasiiliast. Isa vend oli aasta tagasi seal kanda kinnitanud ja sealse eluga väga rahul. Nüüd kutsus ta tungivalt ka vennaperet sinna. Küllap maaliti pilt maapealsest paradiisist sedavõrd värvikalt, et seda imet taheti oma silmaga näha ja seal mõnda aega elada. Pealegi oli neile juba koht, kuhu tulla, isa venna poolt valmis vaadatud. Isegi vili oli maha külvatud. Nii võeti vastu otsus: minna. Sinna jäämist ei plaanitud, kuid selge polnud see, kui kauaks jääda. Viimane pidi selguma aja möödudes. Hirnu ei tundud, sest ees ootas vend perega ja tookord oli seal palju eestlasi. Oldi noored ja julgud ning raskustele ja ohtudele vaatamata tuldigi toime.

Ettevalmistused kaugele maale sõiduks tehti paari kuu jooksul. Müügikuulutus ajalehte ja ostja oligi kohal. Talu müüdi koos kasvava vilja ja valmistehtud heinaga. Loomad ja talu inventar müüdi aga oksjonil. Pikale teekonnale võeti kaasa küllaltki palju asju. Need kõik osutusid vajalikuks, väljaarvatud jalgratas, millega polnud mägiteedel midagi teha.

Välja sõideti septembri algul. Ilus sügisilm oli kohale meelitanud palju saatjaid ja uudistajaid. Eemalduvat laeva saadeti valgeid taskurätte lehvitates. Teelolijad aga läbisid mitmeid sadamaid. Hamburgis, kus toimus ümberistumine suurele aurikule, jäi mitu päeva aega. Seda kasutati mitmete põllutööks vajalike riistade muretsemiseks. Sõit läks edasi ja varsti oldi juba Rio-de-Janeiros. Seal tuldi maale. Erilise soojusega mäletab sugulane aga imeilusat väikest saart, kus olid kasvanud lilled ja palmid. Sinna pandi neid karantiini. Saare nimi oli Hilja-des-Flore. Uus kodu asus Ouro-Finos ja sinna sõideti rongiga. Vastu oli tulnud onu koos hobustega, et kaasavõetu kohale toimetada. Uus kodu oli kivikatusel telliskivimaja ja kandis numbrit Lote 102. Majas oli kolm tuba ja köök. Aknaavasid katsid puidust luugid. Need avati hommikul ja olid terve päeva lahti.

Esimesi päevi uues kodus, kauni looduse rüpes, tumestas aga kurb sündmus: surivoodil vaevles kaasmaalane Jaak Praks. Teda oli madu salvanud ja abi hiljaks jäänud.

Kohalik tava nägi ette, et kui surm saabus hommikul, siis tuli kohe samal päeval matta, kui aga peale lõunat, siis võis surnu veel ööseks koju jääda. Sel ööl ei magatud, vaid käratseti valjuhäälselt, taoti plekki ja põletati bambusest keppe. Need lõhestati peeneks ja nende abil valgustati pimedat lõunamaa ööd. Surnu asetati tugevale riidest linale ja niiviisi surnut siis viidi. Nurkadest seoti lina kokku ja kaigas torgati sellest läbi. Siis võtsid kaks meest kaika otsad õlale ja teekond kalmistule algas jooksuga. Vaatepilt muidugi oli harjumatu: surnuga jooksjad ees ja ratsavägi järel. Loomulikult ei jõutud kuigi kaua niiviisi joosta ja siis toimus vahetus. Uus jooksja hüppas hobuse seljast ja jooks läks edasi. Surnu asetati hauda ilma kirstuta, ainult väike padi pea alla ja näo katteks rätik. Matusel käisid ainult mehed.

Kõik eestlased ei järginud kohalikku tava ja hiilisid sellest mööda ning matsid oma kombe kohaselt.

Elu läks aga edasi ja tuli alustada vilja rohimisega. Onu oli neile vilja kasvama pannud ja nüüd tuli lõunamaa kõrvetava päikese all kõblastega umbrohtu kõrvaldada. Töö oli ohtlik, sest peidus võis olla madu. Maisi koristamisel hukkuski hiljem 22-aastane noormees, kes polnud osanud madu karta.

Talu suurus oli 10 *alkerit*, mis on ligilähedane meie maaühik tiinule. Maad koosnesid soost, lausmaast ja mägedest. Mäe nõlvadel kasvasid mais ja oad, mägede vahel soos olid riisipõllud. Need olid saadud kuivendamise teel. Troopika oma kuumuse ja hoovihmadega soodustas vilja kasvu, kuid koos sellega vohas ka umbrohi. Võitlus viimasega oli üks raskemaid.

Mais valmis 8 kuuga, riis 5-6 kuuga, ube ja kartuleid pandi kaks korda aastas. Riis lõigati sirbiga ja rabati käsitsi vastu tugevat pinki. Terad kuivatati tsemendist valatud platsil päikese käes. Mäetipud olid aga kohvi-

istanduste päralt. Tuli kaevata umbes 60 cm sügavused augud ja nende põhja pandi 4-5 kohvitera. Auk kaeti hoolikalt puukaigastega, et päike noortele tõusmetele liiga ei teeks. Alles siis, kui tõusmed olid juba poole meetri kõrgused, eemaldati aukudelt kaikad.

Juhtus ka seda, et kimbutasid kuni -8°C öökülmad ja siis võttis külm noored kohvipõõsad ära. Üks niisugune õnnetus juhtus 1917. aastal.

Tuli rajada uued istandused ja see nõudis jälle tööd ja vaeva.

Maja ehitati kõrgele mäeveerule, et vesi sisse ei tungiks. Eestlasi oli tollal 23 perekonda, peale nende veel lätlasi, sakslasi, portugallasi, itaallasi ja hispaanlasi.

Lähim asula oli 3 km kaugusel. Seal asus postkontor, arstipunkt ja poed. Ouro-Fino oli kõige lähemal asuv linn. Otsetee sinna üle mägede oli 8 km, muidu aga 12 km.

Möödunud oli 9 aastat. Pere oli suurenenud tütre Elviine sünniga. Tervised hakkasid halvenema ja pereisal tekkisid paised. Tärgranud koduigatsus viis üha sagedamini mõtted kodumaale. Otsustati tagasi pöörduda. Aeg oli selleks küps, sest Eestis oli alanud mõisamaade jagamine ja kunagine teomees pidi saama oma osa. Otsus ei tulnud kergelt, sest nad olid jõudnud juba seal koduneda ja meeleldi oleksid veel veidi aega seal elanud. Korras majapidamisele viskasid silma hispaanlased, kes käisid peale, et müüda neile. See kiirendas äratulekut ja peagi tõi laev pere tagasi. Aasta oli 1923.

Sinna jäänud vennaperel aga ei olnud antud tagasi tulla. Ajal, mil nad seda soovisid, ei olnud see enam võimalik. Kaua aastaid ei olnud neist teateid. Ajalehes "Kodumaa" ilmunud otsimiskuulutus taastas jälle sideme. Kirjavahetuse kaudu on teada, et Johannes Arumaa koos naise Zuleikaga elasid Belo-Horisontes. Neil oli poeg Paulo ja temal kaks last: Esther ja Paulo, kes elavad seal edasi. Kodune keel on portugali keel.

SUGUPUUDE NÄITUS TÜRIL

Eesti Genealoogia Seltsi liige - Türi elav Ants Tammeveski sai Türi muuseumi rahva nõusse, et korraldada Türi sugupuude näitus. See avatigi 22. veebruaril sel aastal. Näitus pandi kokku suures osas kohalike, Türi elanike koostatud sugupuudest. Seltsi poolne abi seisnes selles, et aitasime näitust mahukamaks teha Akadeemilises Raamatukogus hoiul olevate EGeS-i sugupuude, (mille väljalaenutamist aitas organiseerida Helje Kannik) ja seltsi liikmete (Kaisa Vahuri, Helgi Reinsalu, Ants Härma ja ka mu enda) käest saadud eksponaatidele abil. Kohtusin paaril korral Türi muuseumitöötaja Ülle Välimäega, kellega pidasime plaani, kuidas näitust üles ehitada. Türi laste agarus oli väga suur. Näituse toimumisest ja selle avamisest teatati nii ajalehes „Järvamaa Teataja“, kui ka kohalikus Türi linna ajalehes, samuti edastas teadet Kadi raadio, mis näituse avamispäeval lausa iga poole tunni tagant teatas näituse avamisest. Avamisele kogunenuid oli 30 ringis, nende hulgas näitusele eksponaatide annetajad ja ka mitmed meie seltsi liikmed. Näitust oli avama tulnud Türi linna kultuuriosakonna juhataja. (Muide nii kultuuriosakonna juhataja, kui ka muuseumitöötajad olid meie seltsi interneti koduleheküljelt enda jaoks avastanud väga huvitava maailma). Avamise pidulikkust rõhutasid Türi õppurite ettekantud luuletused, mis suunasid mõtted põlvkondade järjepidevusele ja kodu igikestvusele. Osalesin selle näituse avamisel kui näituse koostamisele kaasaaitaja ja EGeS-i juhatuse esindaja. Püüdsin vastata huviliste küsimustele EGeS-i kohta ja uurimisvõimaluste kohta Eesti arhiivides. Endel Eek Viljandi osakonnast tutvustas näituse „pärlit“ – Köppude sugupuu-seinavaiba saamislugu ja Köppude sugupuud.

Eksponeeritud oli mitmeid lausa erilistes tehnikates sugupuid. Lisaks eelmainitud vaibale oli üks klaasintarsia tehnikas töö, üks kirjakunstniku-graafiku raamitud töö, kus 3-4 põlvkonnast koosnev puu oli kujundatud erinevas šriftis kirjutatud eesnimedest. Igal oksal või harul oli selle isiku nimi keda konkreetne puuoks või -haru kujutas.

Näituse avamisel osalenutele esitati küsimus, kas mitte asutada ka Türi Genealoogia seltsi osakond või suguvõsaurimise ring, huvilistel paluti oma nimed ja kontaktandmed kirja panna. Selleks ajaks, kui mina Türiilt lahkusin, oli end kirja pannud juba 24 inimest. Aga see oli alles näituse esimene päev! Otsustasime muuseumitöötajatega, et kuna näitus jääb avatuks vähemalt 06. aprillini, siis enne seda kuupäeva kutsuda registreerunud uuesti kokku ja siis juba kui Järvamaa suguvõsaurimise-huvilised, kes siis moodustavadki mingi ühenduse.

Türi aktiivsete muuseumitöötajate Ülle Välimäe ja Edith Ruisu näol, ning muuseumi toel peaks Türiil olema kõik võimalused nii entusiastlike eestvedajate kui kooskäimise koha olemasoluks.

„Järvamaa Teatajas“ ilmus näituse avamisejärgsel päeval ja Türi linnalehes märtsikuu esimeses numbris väike artikkel avamise kohta. Viimases oli lugeda, et Järva maavanem tõi näitusele väljapanemiseks ka oma sugupuu.

Pille Mäerand

Tasub teada

Mõisted 1970. aastal Eestis väljaantud „Arhiivinduse sõnastikust“, Tallinn, „Valgus“

ARHIIVIFOND – 1) klassifikatsiooniline mõiste, mida kasutatakse üksteisest eraldatud ja arhiivides säilitatavate omavahel ajalooliselt või loogiliselt seotud dokumentide üldnimetusena.

2) teatud asutuse või üksikisiku tegevuses tekkinud riikliku, poliitilise, teadusliku, rahvamajandusliku kultuurilise tähtsusega ning omavahel ajalooliselt seotud dokumentide kogum.

Toimetuse märkus: *Pikad ja lohisevad lahtiseletused on arvatavasti tingitud tõlkest. Võrdluseks toome mõiste „arhiivifond“ ENEst nr. 1 1985.a.:*

ARHIIVIFOND – ühe asutuse või isiku tegevuse tulemusena moodustatud dokumentide kogum, mis üldiselt on jagamatu, kuid mida sisuliselt võib ümbersüsteemiseerida.

ARHIVAAL = SÄILITUSÜHIK – dokumentide kogum või üksik dokument, mida arhiivis arvestatakse omaette numbriga all (toimik, projekt, album, fotodokument, filmirull, mikrofilm või mikrokaart jne.)

FAKSIIMILE – originaalkäsikirja, -joonise, -trükise või allkirja täpne jäljend..

GENEALOGIA – 1) sugulussidemeid uuriv ajaloo abiteadus. Kasutatakse töös isikliku päritoluga dokumentidega. 2) suguvõsanimestik.

NIMISTU = DOKUMENTAALSETE MATERJALIDE NIMISTU – arhiiviteatmik, mis sisaldab säilitusühikute koostist ja sisu avava ning arvestust tagava süstematiseeritud loetelu.

SUGUVÕSAFOND – fond, mis koosneb suguvõsa liikmete tegevuses tekkinud dokumentidest.

PERSONAALNE KOGU – arhiivikollektsioon, mis koosneb ühe isiku dokumentidest, samuti isiklikest ja ametlikest dokumentidest selle isiku kohta. On iseloomulik memoriaalmuuseumidele.

ÜRİK – õigusliku tähtsusega vanaaegne unikaalne üksikdokument.

TALLINNA OSAKONNAGA LIITUNUD UUSI LIIKMEID

RETTER HALLIKMÄE	1984	Tallinn	Juuru Rõuge Vastseliina	Wilson Hallikmäe Hallikmäe
UKO MAAS	1983	Tallinn	Kambja Kanepi Pilistvere Tarvastu	Pelovas Pelovas Lindenberg Nelk
HELJE MÄGI	1928	Tallinn	Järva-Peetri Põltsamaa Paide	Kranfeldt Kranfeldt Kranfeldt
SIGNE RINGO	1940	Harjumaa	Kullamaa	Kruusel, Krusel, Jeberg Jeeberg, Milder, Sillart, Tuulberg
VALENTINA SAAME	1937	Tallinn	Viljandimaa	Tõnisson
AMALIA SEPP	1936	Harjumaa	Helme Saarde Halliste Pärnu	Meltsas Tuvike Eisler Paranovski
MARI-LEEN TAMMELA	1985	Tallinn	Martna Põlva Vaivara	Eichen Lutsuver Kibin, Kibik
PEETER TAMMISTO	1963	Tallinn	Äksi Tarvastu	Tooming, Sogenbits, Mitt, Wöhrmann Wöhrmann

Väljavõtteid loetust

Postimees, 04.jaanuar 2002.a. Erkki Bahovski

Huvilised ummistasid Briti pereajaloo serveri

Suurbritannia saja aasta tagusesse ellu pilguheitu pakkunud võrgulehekülj jooksis esimesel päeval umbe, kui sellele oli üritanud juurde pääseda üle ühe miljoni inimese.

BBC järgi annavad 1901. aasta rahvaloenduse andmed Inglismaal ja Walesis unikaalse pildi tolleaegsest Suurbritanniast.

Kuid projekti ümbritses säärane ootus, et võrgulehekülj pidi oma tegevuse peatama mitmeks tunniks ja tooma juurde servereid rahuldamiseks kõigi uudishimulikke.

Samas hoiatasid CNNi teatel võrgulehekülje organiseerijad, et läheb mitu päeva, enne kui nad jõuavad nõudluse rahuldada. Eile pärastlõunaks ei olnud võimalik võrgulehekülge vaadata ka Postimehe toimetusest.

1901. aasta rahvaloenduse võrguleheküljelt www.pro.gov.uk võis muidu leida Inglismaal ja Walesis elanud inimeste nimesid, aadresse ja isegi vaimse tervise andmeid.

Briti ajalooarhiiv (Public Record Office) ütles, et võrgulehekülj on hindamatu inimestele, kes tahavad uurida oma Briti esivanemate ajalugu.

Rahvaloenduse andmed väljastatakse Inglismaal alles 100 aastat hiljem, seega on see 20. sajandi esimene avalikustatud rahvaloendus.

32 miljoni inimese seast võib näiteks leida «muusikamaja artisti» Charlie Chaplini ja kuninganna ema, kes oli 1901. aasta rahvaloenduse ajal üheaastane. Võrgulehekülje avamist on jõudnud tervitada genealoogide ühing.

Raamatukoguhoidja Sue Gibbons ütles BBC-le: «Sel on sama palju mõju kui 1881. aasta rahvaloendusel, mis pandi CD-ROMile, tehes sellega perekonnaajaloo uurimises revolutsiooni. On suurepärase omada *online*-võimalust.»

See oli esimene kord, kui Briti rahvaloendus läks *online*'i, 1901. aasta rahvaloendusele peaks järgnema *online*'is 1891. aasta oma.

Projekti mänezher Alison Webster ütles CNNile: «Rahvaloenduse andmed on kõige populaarsemad dokumendid ja nende internetis kättesaadavaks tegemine tähendab, et igaüks saab juurdepääsu oma esivanemate, nende maja ajaloo ja kohaliku piirkonna kohta, lisaks veel pilguheidu ajastu sotsiaalsetesse ja majanduslikesse tingimustesse.»

Pertti Vuorinen 50 aastat.

Paljudele vanematele Eesti Genealoogia Seltsi liikmetele on nimi - Pertti Vuorinen - tuttav. Ta on sündinud 3. juunil 1952. Helsingis, seega on tal tänavu poolesaja aasta juubel.

Täieliku nimega Pertti Juhani Vuorinen õppis Hyvinkään Ühiskoolis ja 1986. aastal asus õppima Helsingi Ülikooli humanitaarteaduste teaduskonda. 1982.a. astus ta Soome Suguvõsaurijate Seltsi teenistusse ja kaks aastat hiljem palgatööle Soome Rahvusarhiivi uurimissaali administraatori ametikohale, milline tegevus on aastast 1999 olnud tema põhitegevuseks.

Alates aastast 1996 oli ta ka meile saabuva ajakirja "Sukutieto" peatoimetaja.

Pertti Vuorinen on esimene soomlane ja esimene välismaalane üldse, kellega oli meie seltsil kokkupuude. Tema kaudu algas EGeS-i rahvusvaheline tegevus. 1991 aastal tuli ta ametiasjus Tallinna ja ühtlasi ka EGeS-i koosolekule Teaduste Akadeemia Ajalooinstituudi saali, kus tegi ettekande Soome Suguvõsaurijate Seltsi ajaloo ja tegemistest.

Edasi järgnesid Soomest küllakutsed SSS-i aastakoosolekuile ja muile üritusile. Kõige tähtsam oli sealjuures see, et nende küllakutsete puhul Soomes oleku ajal oli kutsutu seal viibimine (ööbimine, linnadevaheline transport, osaliselt ka toitlustamine) finantseeritud SSS-i poolt. Ilma selleta oleks ka minule EGeS-j juhatajana need külaskäigud olnud tolleaegset elatustaset arvestades ülejõu käivad.

Edasi arenesid sidemed külaskäikudest rahvusvaheliste ühisseminaride korraldamiseni. Neid on toimunud kaks: üks teemal "Migratsioon üle Soome lahe" ja teine "Kolme ülikooli vahel – üliõpilased vastastikku Turu, Uppsala ja Tartu ülikoolides aastail 1600-1700". Teise seminari läbiviimise kohaks oli Tartu ja seal osalesid eesti, soome ja rootsi suguvõsaurimise seltsid. Nende seminaride korraldamisega liitusid ka Helsingis asuv Tuglase Selts ja Soome Instituut Tallinnas.

Muidugi oli kõikide ürituste ja küllakutsete taga lisaks Pertti Vuorisele SSS-i juhtkond. Peafiguuriks meie seltside vahelisel koostööl oli aga ikkagi Pertti Vuorinen.

Lisaks ülalmainitule oleme tema kaudu saanud muudki abi genealoogia uurimise edendamiseks Eestis. Tänutäheks selle tegevuse eest on talle omistatud Eesti Genealoogia Seltsi auliikme staatus.

Täna õnnitleme Perttit tema juubeli puhul ja soovime edasiseks jõudu ja edu. Loodan, et selle sooviga liituvad kõik genealoogiahuvilised kogu Eestis.

Palju õnne Pertti!

Harri Talvoja

Õnnitleme

Laine	Repnau	02.03.1927	75
Andri	Riid	18.03.1972	30
Ene	Sepaste	22.03.1937	65
Urve	Madar	28.03.1942	60
Naata	Raudsepp	09.04.1927	75
Valdu	Palandi	13.05.1937	65

Meie autorid

ILME KLEMENTI.

Sündisin Harjumaal 1834.a. märtsikuus. Sünnijärgselt olin Bergmann, eestistati Eesaruks. 7-klassilise kooli õpetasin Arukülas, keskkooli Tallinnas, kusjuures 10. ja 11. klassi vahel töötasin 1,5 aastat ETKVL liinis. Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonnast sain diplomi 1959.a. ja selle aasta augustist kuni 2001.a jaanipäevani töötasin meteoroloogia- ja hüdroloogiateenistuse süsteemis (asutus on mitmel korral nime vahetanud). Kuni 1972 a. olin seotud Tallinna Hüdrometeoroloogia Observatooriumi mereosakonnaga: töö vaatlusjaamas, mereekspeditsioonides, aastaraamatute koostamine jne. Sel ajal sain käia niisugustes "haruldastes" kohtades nagu Paldiski, Naissaar, Suur-Tütarsaar, Suursaar (=Gogland). Peale paariaastast eemalolekut (kui lapsed olid väikesed) vahetasin töö mereosakonnas õhuookeani vastu, tehes läbi täienduskursused Moskvas.

Olen tütre Hille-Triinu ja poja Kristjani ema, ning poja kaudu Kertu vanaema, peatselt lisandub veel üks lapselaps. Abikaasa Toe (nimi on E. Rajandi poolt väljamõeldud oma õepojale, esmakordselt tarvitusele võetud 1934.a.) suri 1991.a.

Suguvõsas on pikaealisi: ema saab 2002. a. jüripäeval 95, tema üks vend suri 95-selt, isa üks õde elas 93, teine 97 aastaseks, üks isa kaugem - interneti kaudu leitud sugulane suri 94.aasatselt möödunud jõulude ajal Inglismaal. Pikaealine oli ka minu äi ja abikaasa emapoolne vanaema, mõlemad surid 93 aastasel.

Otsimiskuulutused

Kas on kellelgi sugupuus või hõimkonnas

Gustav Kadakas (Kaddak) sünd. 7. juunil 1836 ? Isa - **Andres**.

Tema naine Mari sünd. 19. dets.1837, poeg **Carl Friedrich Kadakas (Kaddak)** sünd. 11 dets. 1859.a.

Nemad on tulnud Simuna kihelkonna Avanduse kogukonda 1885.a., ei ole märgitud ei eelnevat elukohta ega revisjoni ...

Uurin Peetri kihelkonnast Vaali (Metsataguse) karjamõisast alguse saanud Kadakate sugupuud. Järvamaa Ambla ja Järva-Madise kihelkonna Kadakad edasi ei hargne, Haljala kihelkonna Selja mõisas on ka vaid üks leidlaps Kadakas. Aga terve Eestimaa on "Kadakaid" täis!

Ette tänades

Juta Heinloo

toom.hein@mail.ee

Kaunist kevadet ja suve!

Kohtumiseni sügisel!

Laualehe toimetus:

Toimetaja: Ants Roomets

Tehniline toimetaja: Pille Mäerand

Toimetuse liige: Ants Härma

Telefon 6 775 011

Kirjad: 12614, Akadeemia 70 - 13

E-mail: pillem@emkk.ee